

Tie-Heikin muistoja vuoden 1939 syksystä

Oli aamu 30. marraskuuta 1939. Olin kotona, koska olin saanut Viipurin tie- ja vesirakennuspiirin anomuksesta loman Taipaleen lautan korjaustöitä varten. Olin Sirkkiänsaaren vartiolla, kun tuli määräys yhdeksänneistä rajakomppaniasta, että meidän oli lautturi Tahvo Eevan kanssa heti lomaletettävä Kiviniemen tiemestaripiiriin käyttöön. 27. p:nä lähdim Sirkkiänsaarelta. Mainilan laukaukset oli juuri ammuttu ja venäläiset olivat edellisenä päivänä juuri kolmen hevosen ja 30 miehen voimalla kasanneet tukkiröykkiön tien kohdalle, josta me arvelimme, että siinä on siltatarpeet ylitsetuloa varten.

Sunnuntaiamuna olin vartiosta näkötorjussa, kun näin noin 1300 metrin päässä olevalle venäläisten rajavartiolla olevalla rajavartion päällikön kävelyttävän aamuhämärässä rouvaansa tiellä. Auto ajoi pihalle, hän pani rouvan auton ja se lähti ajamaan Vartiijamäkeen päin. Monet vanhat rajavartiijat sanoivat, että kohta se hyökkää. Olimme pari päivää korjanneet lauttalaitureita, sillä olimme saaneet käyttöömmme vänrikki Karjalaisen joukkueen Keskisuomen Rykmentistä. Korjaus oli tarpeen, sillä vesi oli laskenut ja Kuukaukipista tuotu ponttoonilautta oli jäänyt syvään monttuun. Pärssisen puoleiset laiturit oli korjattu, mutta Rauhalan puoleisia juuri korjattiin. Siltalankut oli vielä laittamatta paikalleen. Kaiken varalta oli Metsäpirtin suojeluskunnan meriosasto tuonut viisi kalastusmoottoria lautan kohdalle, kolme Taipaleen-joen suuhun ja Väinö Revon vaijerimoottorivene Kempinkoskeen. Evertti Sihvonen kävi monta kertaa päivässä katsomassa, miten työ edistyi. 29. päivänä hän meni kirkolle ja sanoi, että oliko teillä kaikki valmiina kuljetusta varten, sillä heillä on kokous kunnantoimistossa kunnanhallituksen ja lääninhallituksen kanssa. Poistuessaan hän oli suutuksissaan, sillä kunnan- ja lääninhallituksen edustajat eivät suostuneet hänen ehdotukseensa, että koko siviiliväestö Taipaleenjoen toiselta puolelta olisi evakuoitava, sillä hän oli aivan varma, että venäläiset hyökkäisivät lähipäivinä. Iltaisella neljän aikaan kävivät evertti Sihvonen, Kemppi ja Vihma lautalla yli ajattamassa todetakseen, kuinka monta minuuttia ylitys kestää ja totesivat sen kolmeksi minuutiksi. Kuitenkaan Kuukaukipista tuotu ponttoonilautta ei vielä ollut kunnossa. Viiden aikoihin lähdimme rakennusmestari Korttesalmen kanssa kuorma-autolla Metsäpirttiin ja hän jatkoi matkaansa asemapaikkaansa Rautuun, josta hänen piti tulla seuraavana päivänä takaisin Metsäpirttiin lautalle, sillä Rauhalan puoleinen laiturit jäi vielä keskeneräiseksi.

Olin illalla varustautunut kaiken varalta. Valvoimme Sutelaisen kanssa kello kahteen asti ja nousin ylös jo kello viisi. Tein kaikki aamutyöt ja odotin Korttesalmea,

mittainen metsästys ei rajan sulkeuduttua enää näytellyt mitään osaa. Talouselämä oli suunnattavasti uusille urille.

Olen edellä kertoillut millaisena rajan välittömän läheisyyden näki siellä kulkenut. Rajasta kauempana olleiden Tapparin ja Salokylän asukkaiden maininta ei kuulu näihin puutteisiin.

Mainittujen talojen asukkaat joutuivat toimimaan suomalaisen elämänmuodon eteenytönnettyjen tukikohtien miehien tärkeissä tehtävissä.

jonka oli määrä tulla kello seitsemän. Jotin kahvia perähuoneessa, sillä olin luovuttanut koko isonrakennuksen rajalta evakuoitujen asunnoksi. Heitä oli 34 henkeä.

Klo 6.55 räjähti

Viisi minuuttia vaille seitsemän se sitten räjähti. Ikkunassa näkyivät suuliekit ja samassa aitojen takana pelloilla räjähti. Juoksin suurentupaani ja sanoin, että nyt se sota on alkanut, lähtekää Taipaleen lautalle, sieltä pääsette yli. Ammukia ei tullut sitten noin puoleen tuntiin, sillä ne jäivät kaikki lyhyiksi maantien laitaan. Varustin kaikkea varalle evakuoimista tai polttamista varten. Samalla asuinrakennuksen seinustalle tuli kranaatti ja rikkoi kaikki ikkunaruuudut. Toinen tuli navesan vieressä olevaan pellavakaasaan, yksi navetan toiseen päähän. Kun autoa ei kuulunut, lähdim lautalle. Kaikki oli täynnä kulkijoita, jotka menivät sotaa karkuun naapurin lähettämien pakettien edellä. Yhtenäinen virta kulki koko ajan Taipaleen lautalle. Tien toinen puoli oli täynnä siviilejä ja toinen puoli sotilaita, jotka olivat menossa miehittämään umpilamppi-linjaa. Olin lautalla klo puoli yhdeksän. Siellä oli jo sotilaita tuotu yli neljästä lähtien ja siviileitä viety toiselle puolel. Tätä jatkui sitten koko päivän, sotilaita, kuormastoa ja sotatarvikkeita vietiin Metsäpirttiin ja siviilejä tänne toiselle puolelle. Mitään häiriöitä ei syntynyt. Heilurilautassa vuorottelivat Tahvo Eeva ja Tauno Tuokko perämiehinä. Vänrikki Karjalaisen joukkueesta - ylikuljetusten päällikkö - oli saatu sotilaita avuksi. Järjestystä valvomaan oli saatu muutamia metsäpirttiläisiä sotapoliteja, jotka evertti Sihvosen määräyksestä tyhjensivät tien siviileistä metsään, josta sitten tuotiin aina lautallinen kerrallaan. Tätä jatkui sitten illalla kello kahdeksaan, eikä mitään haavaria sattunut. Toisella puolel Pärssisen pihalla oli Viskarin Santun komennuksessa viisi linja-autoa, jotka lastattiin täyteen ja sieltä edelleen Käkisalmeen. Monta kertaa päivän aikana evertti Sihvonen kävi lautalla. Hän oli järjestänyt komppanian sotilaita ilmapuolustukseen, mutta mitään ei sattunut illalla. Kello kahdeksalta alettiin eläimien kuljetus, joka saatiin loppuun suoritetuksi seuraavana aamuna. Kello kymmenen illalla ilmestyi kaksi Sairalan Sahan kuorma-autoa lautalle täydessä lankkustissa, jotka oli tuotu Armeijakunnan määräyksestä juoksusiltaa varten joen yli. Kävin näyttämässä paikan, mihin ne kippasivat lastinsa ja lähtivät takaisin Sairalaan. Myöhemmin Jussi kävi laskemassa Vaskelan kosken yläpuolelle kootut veneet irti, jotka hankasalmelaiset pioneerit sitten ottivat kiinni lautalla. Niistä veneistä, lauttavaijerista ja Niukkanen lankuista rakennettiin juoksusilta Taipaleen-joen yli kolmessa tunnissa. Kello kahden aikaan yöllä räjäytettiin suojeluskuntatalo. Iltaisella kahdeksan aikaan tuotiin ensimmäiset haavoittuneet ja kaatuneet mm 8. komppanian päällikkö luutnantti Alaranta. Yön aikana tuli sitten juoksusilta valmiiksi ja hyvin. Päivän tullen alkoi joukkojen takaisinkuljetus. Kuormastot tuotiin yli lautalla ja sotilaat menivät juoksusilta pitkin. Viimeisinä tulivat 8. ja 9. Rk ja jokainen halusi tietää, onko hänen omaisensa pääsyt pois siitä kurimuksesta. Neljältä iltaisella oli sitten kaikki joukot kuljetettu yli. Viimeisinä tuli

räjäytysryhmä, metsäpirttiläisiä skn pioneereja, jotka yhtä haavoittunutta raahaten olivat Tapparissa panneet tien poikki monta kertaa. Veimme vielä vänrikki Hannuksen panssarirykin toiselle puolel ja se meni aseisiin Rauhalan mutkaan. Toiselle puolelle jäivät vielä luutnantti Vuolle-Apiolan keuruulainen komppania sekä metsäpirttiläinen vänrikki Arvi Hatan konekiväärijoukkue puolustamaan Neusaarta.

Kun tulimme takaisin lautan yläpuolelle, 18 konetta käsittävä venäläinen laivue alkoi konekivääreillä ampua meitä, mutta kaikki luodit menivät Rauhalan mäkeen. Olimme enää kolmen kesken Tahvo Eeva, Aleksis Susi ja minä paikalla. Tauno Tuokon lähetimme kotiinsa katsomaan, oliko hänen perheensä päässyt lähtemään. Evertti Sihvonen selvitti meille, että tämä lautta jätetään räjäyttämättä, jotta lähipäivinä saataisiin tehdä vastaisku Metsäpirttiin. Kaksi hankasalmelaisista pioneerikeräntä auttoi sitten meitä lautan selvittämisessä. Kävimme irroitamassa vaijeria kannattavat tynnyrit ja laskimme ne virran viettäviksi. Vaijerin otimme pois ja laskimme veneen lautan viereen. Sitten pioneerit räjäyttivät ponttoonilautan ja laiturit ja meidän tehtävämme oli päättynyt.

Suurkarin määräyksestä meidän piti mennä Vilakkalan kansakoululle, johon 8. ja 9. rajakomppania oli majoitettu. Oli vielä niin pimeä, ettei tahtonut nähdä mitään, kun Aleksis Suden kanssa talustimme yhdeksältä iltaisella Vilakkalan koululle hyvin väsyksissä.

Niin päättyi minulta 14 vuotta kestänyt Metsäpirtin maanteiden rakentaminen, josta ajasta olin väkisinä 9 vuotta. - Heikki Tuokko.

Venäläis-tyttämiskoulu

Kun Ruotsin suurvalta-asema 1700-luvun alussa romahti, valloitti Venäjän tsaari Pietari siihen saakka Ruotsille kuuluneet Baltianmaat sekä Suomen. Uuden kaupungin rauhassa v. 1721 Pietari kuitenkin luopui muista osista Suomea, mutta suunnilleen nykyisen (Moskovan rauhajan rajan) rajan verran hän pidätti itselleen. (Ruotsi oli hallinnut runsaan sadan vuoden ajan myöskin Inkerinmaata).

Kohta alueet haltuunsa saatuaan ryhtyi tsaari myöskin turvaamaan raja-maakuntiaan. Sitä varten hän perusti mm Pyhän synodin vallattujen alueiden kirkollishallintoa valvomaan ja ohjaamaan. Tämän elimen hallinnon piiriin kuuluivat näiden rajamaakuntien kaikki kolme kirkkokuntaa: kreikkalais- ja roomalaiskatoliset sekä luterilainen kirkkokunta.

Eräs tämän Pyhän synodin tehtävä oli ruveta venäläistämään näitä maakuntia, mm perustamalla venäjänkielisiä kouluja lapsille. Synodi tietysti teki työtä kaskettä ja perusti kouluja. Mutta menestys lienee ollut heikko, koska synodi sai kohta uuden ohjeen: kouluja piti perustaa ensisijaisesti sinne, missä oli kreikkalaiskatolilaista väestöä. Sitä tietä arveltiin löytyvän helpomman tien, olihan väestöllä jo ennestään kosketuskohtana Venäjään saman kirkkokunnan uskonto. Jossain päin Karjalaa, lähinnä kai Raja-Karjalassa otet-

tiinkin tämä ilmaiseksi tarjottu venäjänkielen opetus vastaan jossain määrin, olivathan maakunnan kaikki kauppatiet Venäjälle. Mutta jo Laatokan-Karjalassa ja Karjalan kannaksella iski Pyhä synodi kirvestään kiveen. Niin tuike tarpeellinen kuin venäjän kielen taito Pietarin kaupungin markkinain takia olisi ollutkin, ei venäläistämiskouluun tahtonut ilmaantua oppilaita, sillä samanaikaisesti kävi Suomen senaatti taistelua tätä samaista venäläistämistä vastaan perustamalla erikoisesti juuri kreikkalaiskatolilaista väestöä silmälläpitäen kiertokouluja. Samanaikaisesti kehiteltiin koko maassakin kansakoululaitosta (1800-luvulla).

Tämä "väkikartun" veto Pyhän synodin ja Suomen senaatin välillä oli aika ajoin varsin kireäkin. Niinpä kun Venäjä perusti Viipuriin venäläistämisseminaarin, perusti Suomen senaatti kaksivuotisen kiertokouluopettajaseminaarin Sortavalan, Karjalan kreikkalaiskatolilaisen kirkkokunnan pääpaikkaan. Senaatti saikin tästä tempauksestaan ankarat nuhteet kenraalikuvernöörin välityksellä sekä vihjeen pahempia seuraamuksia välttämiseen siirtää seminaarin pois Sortavalasta. No, keisarin tahto on kansalle laki ja senaatti teki työtä toivotta, siirsi seminaarin pois Sortavalasta - Suistamolle - aina vaan keskemälle kreikkalaiskatolilaisen kirkkokunnan vaikutusalueita. (Tämä tapahtui jo 1900-luvun puolella.)

Näin jatkui tämä kissanhännänveto rajan rauhajan sieluista. Sitten keksi jokin neropatti venäläistämisseminaarissa, että Itä-Kannaksella, Metsäpirtissä, on kokonainen kyläkunta kreikkalaiskatolilaista väestöä eikä lainkaan venäläistymiskoulua. Synodi sai asiasta muistutuksen ja se myöskin korjasi huolimattomuutensa tuotapikaa. Asialle pantiin "Pitkä-Miikkali", joka sai rahat koulun perustamiseksi Vaskelaa.

Miikkali saapui laivalla Vaskelan rantaan mukanaan kirjat, taulut ja rihvelit ja ryhtyi haeskelemaan kouluhuonetta sekä itselleen asuntoa. Lopulta järjestivät molemmat Paavolan talosta. Kouluhuoneena toimi talon "parempi tuppa" ja asuntona porstuvakamari ja niin voi koulutyö alkaa.

Asiassa oli kuitenkin pieni mutta. Kylän kouluikäiset lapset olivat jo koulussa, vartuneemmat lapset Metsäpirtin ja Raudun kansakouluissa ja alakouluikäiset Kokisvaaran Jaakon pitämässä kiertokoulussa. Mutta riittihän Vaskelassa siihen aikaan lapsia. (Noin v. 1914). Kun ei ollut vartuneempia, niin lähetettiin tuollaisia neljä-, viisi-, kuusivuotiaita. Eikähän heitä liene tarvinnut erikoisemmin lähetelläkään, senikään lapsihan on valmis kaikkeen uuteen "kuin Vilperi sotaan", ja olivathan senkin pari kolme tuntia poissa naisväen jaloista. Niin pääsi Pitkä-Miikkalin koulutyö alkamaan.

Mutta opetustyö ei tahtonut luonnistua, kun lapset olivat niin kovin vallattomia, erittäinkin pojat. Poikia kiinnostivat paljon enemmän tiirikat ja ritsat kuin venäjänkielen kirjainmerkit ja tsaari-isäsen suuri hyvyys. Edes jonkinlaista järjestystä aikaansaadakseen Miikkali keräili näitä tiirikoita ja ritsoja pojilta pois ja asetti ne riivin uunin kolpakolle, josta pojat välitunnin aikana ottivat ne kuitenkin pois ja seuraavalla tunnilla oli taas entistä innokkaampi tiirikoiden pyörittäminen käynnissä.

Eräänä aamuna löysi joku poika koulun tulleensa jostain keväisestä vesilätkästä konnikkaisen ja rohkea kun oli, otti sen käteensä. Sen ikäisillä on kuitenkin sellainen tyyli, että kun yhdellä on jokin erikoista, niin kohta sitä on jokaisella ja niin tepasteli Paavolan pihaan puolen tusinaa poikia konnikkaiset "taskuesiliinansa" kätöissä. Ja tietysti niillä ruvettiin tyttöjä kiusaamaan. Tytöt kirkuivat aikansa aito naiselliseen

MARTTI KIISKI

Metsäpirtin Tapparin kylässä syntyneen erakko Martti Kiiskin elämän kulku oli monessa mielessä hyvin poikkeuksellinen. Nuoruusvuotensa kotinurkillaan vietettyään hän palveli Suomen Kaartissa Viipurissa kolme vuotta. Hän sai aliupseerikoulutuksen ja jäi armeijaan ns. kapitulantiksi noin kolmen vuoden ajaksi vielä vakinaisen palveluksen jälkeen. Kun Aapro Korkka oli vuokrannut useita satoja hehtaareja käsittävän metsämaansa Räikkylän alueelta Sumpulan hovin herralle Vokalle, pestasi Vokka Martti Kiiskin metsänvartiijaksi. Martti rakensi mökin itselleen Räikkylään, josta käsin sitten suoritteli vartiomatkoja ympäri metsien. Palkka lienee ollut Martilla kovin pieni, koska hän joutui puuastiantaella huomattavasti täydentämään ansiotaan ja tähän hommaan hän olikin mestari.

Kun erällä hänen tuttavallaan, Simo Torikalla, oli suuri perhe eikä hänellä ollut kunnan työpaikkaa, luovutti Martti tämän metsänvartiijan homman laupeuden työnä Torikalle, josta toimenpiteestä Torikka olikin kovasti mielissään. Kiiski muutti sitten synkään metsään itse ns. Paimerin harjulle ja rakensi Jaakko Hyytiän maalle tuvan, jonka sitten myöhemmin vaihtoi pienempään Aapro Peltosen kanssa. Tämä talo hänetä sitten kohti paloi, johon jäi vain pieni savusauna ja tässä savusaunassa Martti sitten eläi yli kymmenen vuotta erittäin vaatimatonta elämää. Sauna oli erittäin pieni, n kolme metriä kanttiinsa, johon oli kuusen oksista kyhätty jonkinlainen eteiskoppi oviaukon tuulensuojaksi. Ikkunaa ei ollut muu-

tapaan ja livistivät sitten luokkaan ja pojat perässä. Kohta kuului tulevan myöskin Miikkali ja pojille häitä käteen: mihin kätkeä konnikkaiset. Kun muutakaan kätkeäpaikkaa ei siihen hätään löytynyt, pisti joku konnikkaisen pöytälaatikkoon Miikkalin päiväkirjojen ja opetusvälineiden joukkoon. Tuota pikaa siellä olivat kaikki konnikkaiset ja pojat kiltteinä pöydän ääressä Miikkalin tullessa sisälle.

Kun aamurukous oli pidetty, voikin varsinainen opetustyö alkaa. Jokainen koulua käynyt tietää, että ensimmäinen työ opettajalla on päiväkirjan täyttäminen. Mutta kun Miikkali päiväkirjaa ottaakseen aukaisi pöytälaatikkonsa, töljotti häntä sieltä puolen tusinaa konnikkaisen naamoja. Miikkali tuijotti konnikkaisia jonkin aikaa hölmistyneenä ja sitten oppivat Vaskelan pojat kolme sanaa venettä, ilman tankkausta: "Holotniekkasort vasmii!"

Mahtoiko Miikkali kyllästyä Vaskelan lasten opettamiseen, vai lopuivatko Pyhän synodin määrähäat kesken, mutta vaskeloisten venäläistyttäminen loppui melko lyhyeen. - L. L. : l a.